

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

— M C M X X I I —

Darnaus vartojimo link

Dr. Renata Dagiliūtė

Pristatymo struktūra

- Įvadas
- Darnus vartojimas:
 - sąvoka
 - problematika
 - pagrindinės sritys
 - veiksniai
 - galimybės
- Situacija Lietuvoje
- Apibendrinimas

Visuomenė ir jos sukurtos sistemos funkcionuoja globalios, turinčios ribotus pajėgumus „tiekti“ vandenį, dirvožemį, biomasę ir, tuo pačiu metu, absorbuoti visuomenės veiklos keliamą taršą, ekosistemos ribose

- 1968m. Romos klubas
- 1972 m. JT Aplinkos ir vystymosi konferencija
- 1987m. Aplinkos ir vystymosi komisija, ataskaita "Mūsų bendra ateitis":

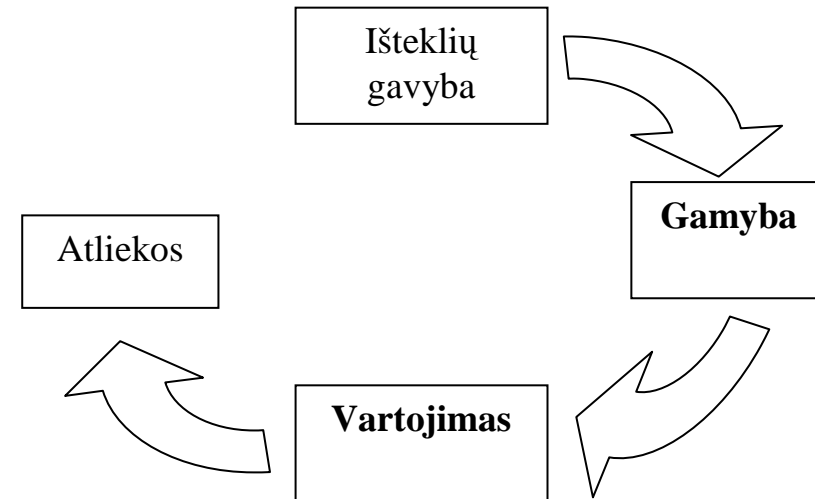
darnus vystymasis – tai toks vystymasis, kuris leidžia patenkinti dabartinius visuomenės poreikius, nemažinant ateinančių kartų galimybių tenkinti savo poreikius.

- 1992 m. Rio de Žaneiro JT Aplinkos ir vystymosi konferencija. XXI a. Darbotvarkė (Agenda 21)

Darnus vartojimas ir gamyba

- 2002 m. Johanesburgas. Įgyvendinimo planas ir Darnaus vystymosi deklaracija. **Gamybos ir vartojimo** nuostatų ir įpročių pokyčių svarba,
- nes vartojimas ir gamyba kelia įvairias aplinkos problemas visu produkto **gyvavimo ciklu**: nuo žaliavų išgavimo, **gamybos, naudojimo**, perdirbimo ir galutinio deponavimo bei transportavimo (Bringezu, 2003).

Supaprastinta būvio ciklo schema (pagal EEA, 2007)

Darnus vartojimas ir gamyba

- 2003 m. Maroko procesas.
- 2007 m. Darnaus vartojimo ir gamybos veiksmų planas.
"Laikas veikti – darnaus vartojimo ir gamybos Europoje link" (Liublijana, Slovėnija)
- **Gamybos būdų ir vartotojų elgsenos pokyčiai** - vienas pagrindinių darnaus vystymosi tikslų ir atnaujintoje **ES darnaus vystymosi strategijoje** (EC, 2006) bei atnaujintoje **Lietuvos nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje** (2009).
- Darni gamyba ir vartojimas siekia maksimizuoti produktų, paslaugų ir investicijų produktyvumą ir veiksmingumą taip, kad būtų patenkinti visuomenės poreikiai, nekeliant pavojaus ateities kartoms patenkinti savuosius (pagal EEA, 2007).

Darnus vartojimas

- **Kas tai?**

- Darnus vartojimas atitinkantis **pagrindinio gyvenimo kokybę, pavojaus atliekas ir teršalus** visu buvimo ciklu taip, kad nekiltų pavojaus ateities kartų poreikiams (OECD, 2002, EEA, 2005).
- aplinkai draugiškas vartojimas ir namų ūkių poveikio aplinkai sumažinimas, bet ne sumažinimas produktų ir paslaugų vartojimo kaip tokio.
- aplinkai draugiškas vartojimas, remiantis pakankamumo (angl. *sufficiency*) principu.

Darnus vartojimas reiškia ir tolygesnį vartojimą ne tik tarp regionų ir valstybių, bet ir valstybių viduje

Kodėl svarbu?

- **vartotojiška kultūra**
- ES namų ūkių vartojimas lemia iki **70 % poveikio aplinkai** (Tukker, Jansen, 2006, Tukker et al., 2006).
- 1992 – 2002 m. vartojimas namų ūkiuose išaugo trečdaliu ir prognozuojama, kad iki 2030 m. ES vartojimas išaugs **dvigubai** (EEA, 2005).
- dažnai technologinius pasiekimus **nusveria** sparčiai **augantis žmonių skaičius ir didėjantis vartojimas**, net ir didinant ekologinį veiksmingumą bendras gamtos išteklių naudojimas vis tiek didėja - „**rikošeto**“ **reiškinys** (angl. *rebound effect*):
 - tiesioginis „rikošeto“ reiškinys
 - netiesioginis „rikošeto“ reiškinys

Pagrindinės sritys?

- ***maistas ir gėrimai*** (sudaro apie trečdalį namų ūkio poveikio aplinkai),
- ***būstas*** (antra didžiausia namų ūkių vartojimo sritis),
- ***asmeninis mobilumas*** (trečioji didžiausia namų ūkių vartojimo sritis)
- ***turizmas.***

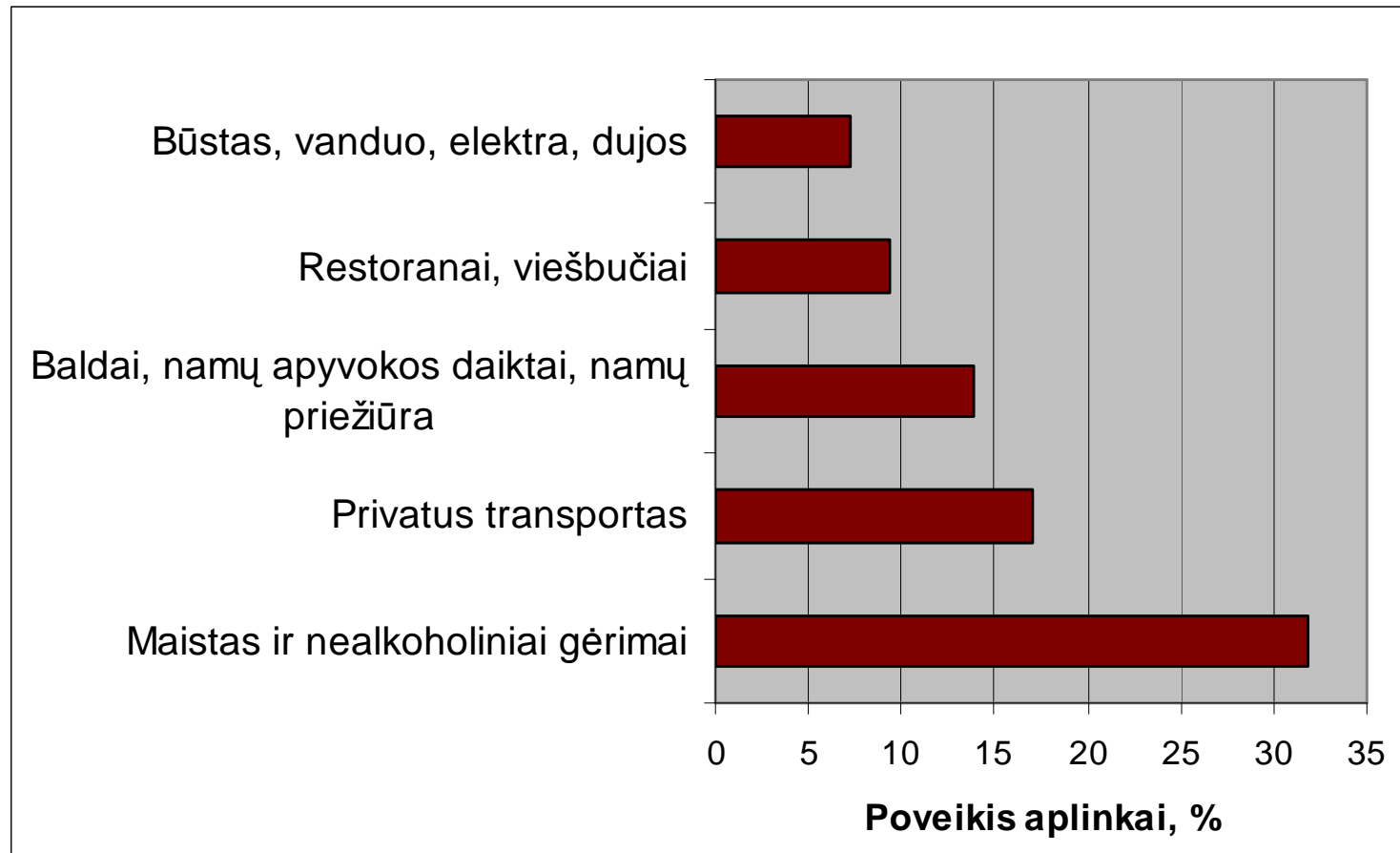

Poveikis aplinkai?

- *Maistas ir gėrimai* – maisto gamyba ir apdirbimas, transportavimas, ruošimas lemia emisijas į orą, vandenį ir dirvožemį, išteklių (pvz. žuvies) poreikį, siejasi su organinėmis ir pakuočių atliekomis.
- *Būsto* sritis daugiausiai siejasi su energijos ir vandens naudojimu bei atliekų susidarymu.
- *Asmeninis mobilumas* atsakingas už kuro naudojimą ir su tuo susijusią oro taršą bei šiltnamio dujų išmetimą; sąlygoja triukšmo problemas, o transporto infrastruktūros plėtra – natūralių buveinių fragmentaciją.
- *Turizmas* – indėlis į klimato kaitą (kelionės lėktuvu) ir oro taršą, energijos, vandens naudojimas, atliekų susidarymas, buveinių fragmentacija, biologinės įvairovės praradimas.

Paslaugos ir prekės, darančios didžiausią įtaką aplinkai (pagal Huppes ir kt. 2006)

- Veiklos, kurioms vartotojai išleidžia daugiausiai dalį pajamų, turi ir didžiausią poveikį aplinkai: maistas ir nealkoholiniai gėrimai, transportas ir būstas, jo apstatymas ir priežiūra.
- Santykinai mažiausią poveikį aplinkai išsiplėtusioje Europoje turi mokslas, sveikatos apsauga.
- Detaliau analizuojant 253 produktus/paslaugas nustatyta, kad didžiausią poveikį aplinkai turi automobilio vairavimas, mėsos, mėsos produktų, paukštienos naudojimas, po to seka būsto šildymas, pieno produktų naudojimas.

Veiksniai?

- Pagrindinių poreikių tenkinimas
- Socialiniai veiksniai (socialinis statusas, kultūra, gyvenimo būdas)
- Instituciniai veiksniai (šeima, religija)
- Infrastruktūra/medicinos, mokslo pasiekimai
- Verslo ir gamintojų marketingo įtaka

- Išoriniai veiksniai (pajamos, teisinė aplinka, infrastruktūra).
- Vidiniai veiksniai (etinės, moralės normos, pomėgiai, gebėjimai, kultūra, psichologiniai faktoriai)

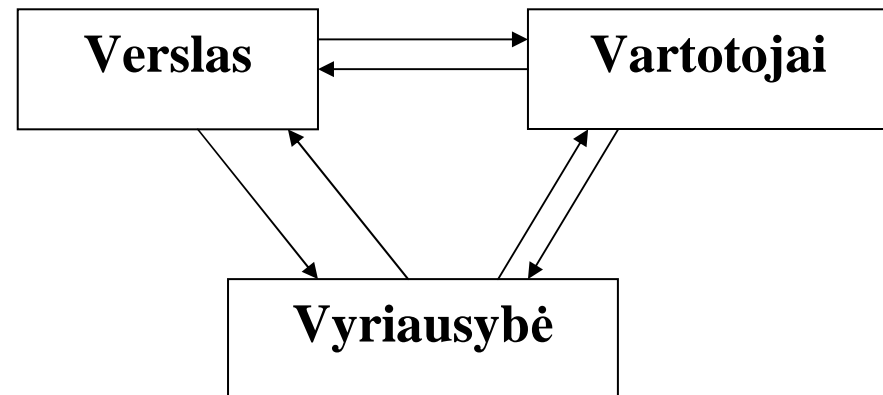
Galimybės?

mažinti
absoliutų
vartojimą

ARBA/IR

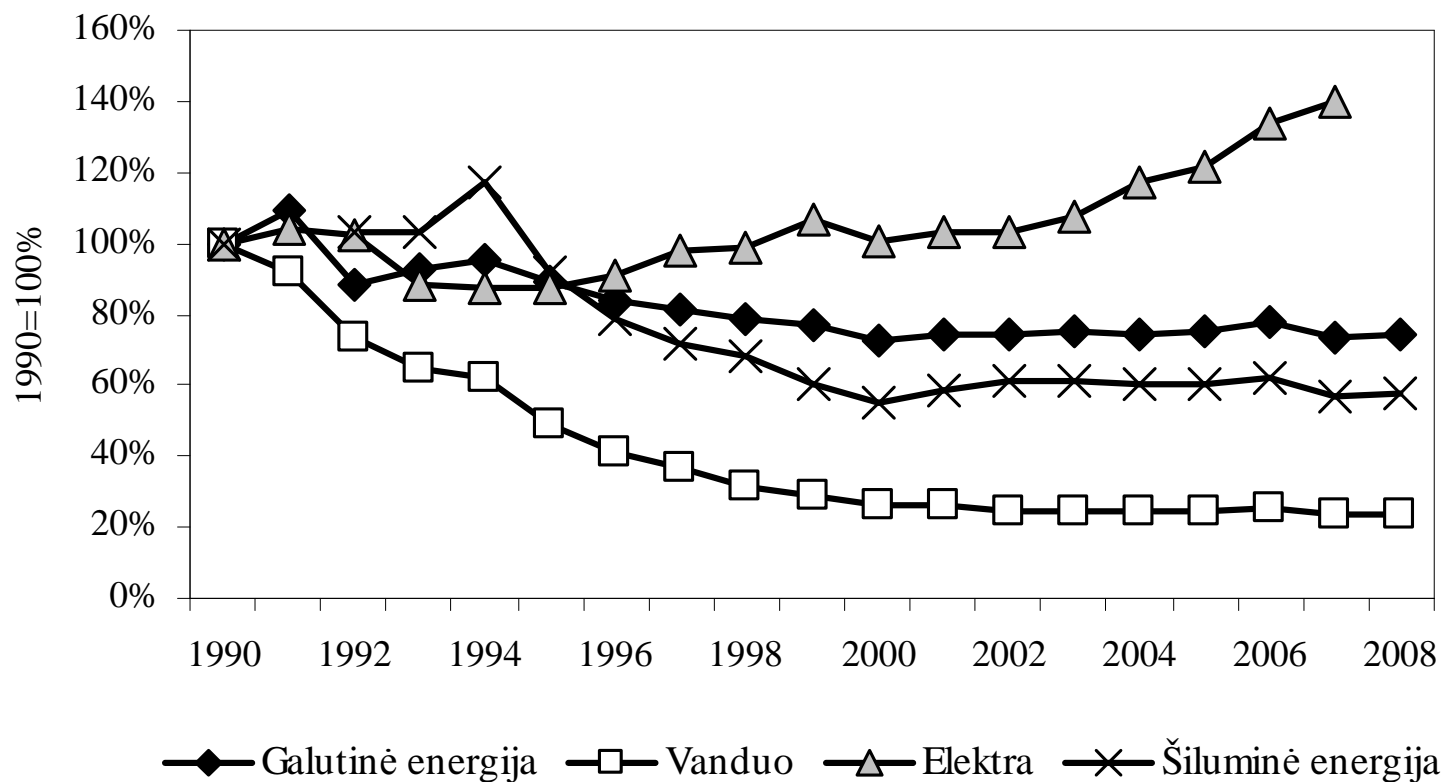
mažinti vartojimo
poveikį aplinkai

- Informavimas, švietimas, aplinkosauginio sąmoningumo kėlimas
- Visuomenės dalyvavimas
- Ekologiniai mokesčiai
- Ekologinių prekių ir paslaugų skatinimas
- Teisinis reguliavimas
- Inovacijos

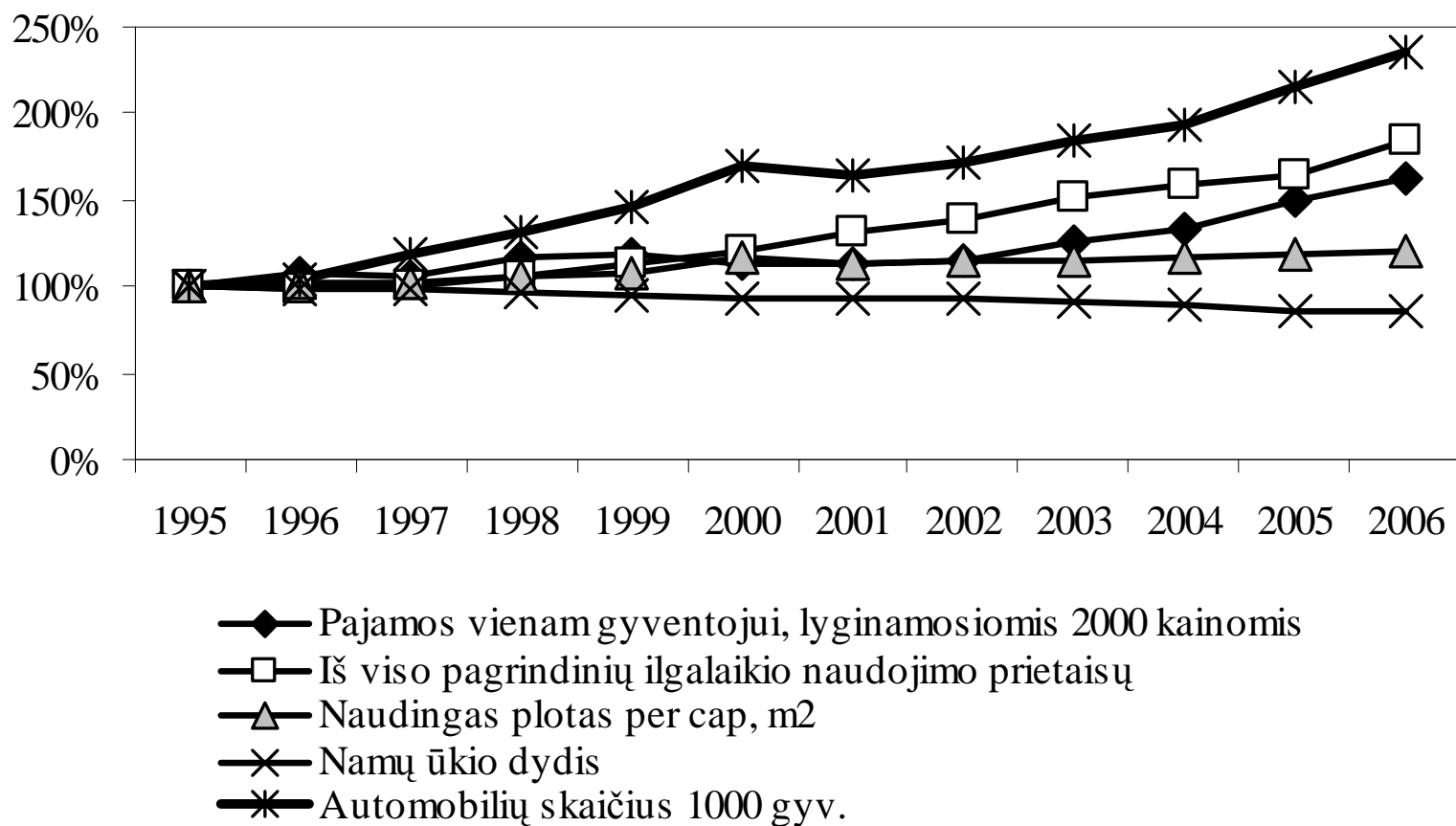
Situacija Lietuvos namų ūkio sektoriuje

Galutinės energijos, elektros, centralizuotai tiekiamos šiluminės energijos ir vandens sąnaudų namų ūkyje pokyčiai Lietuvoje 1990-2008 m.

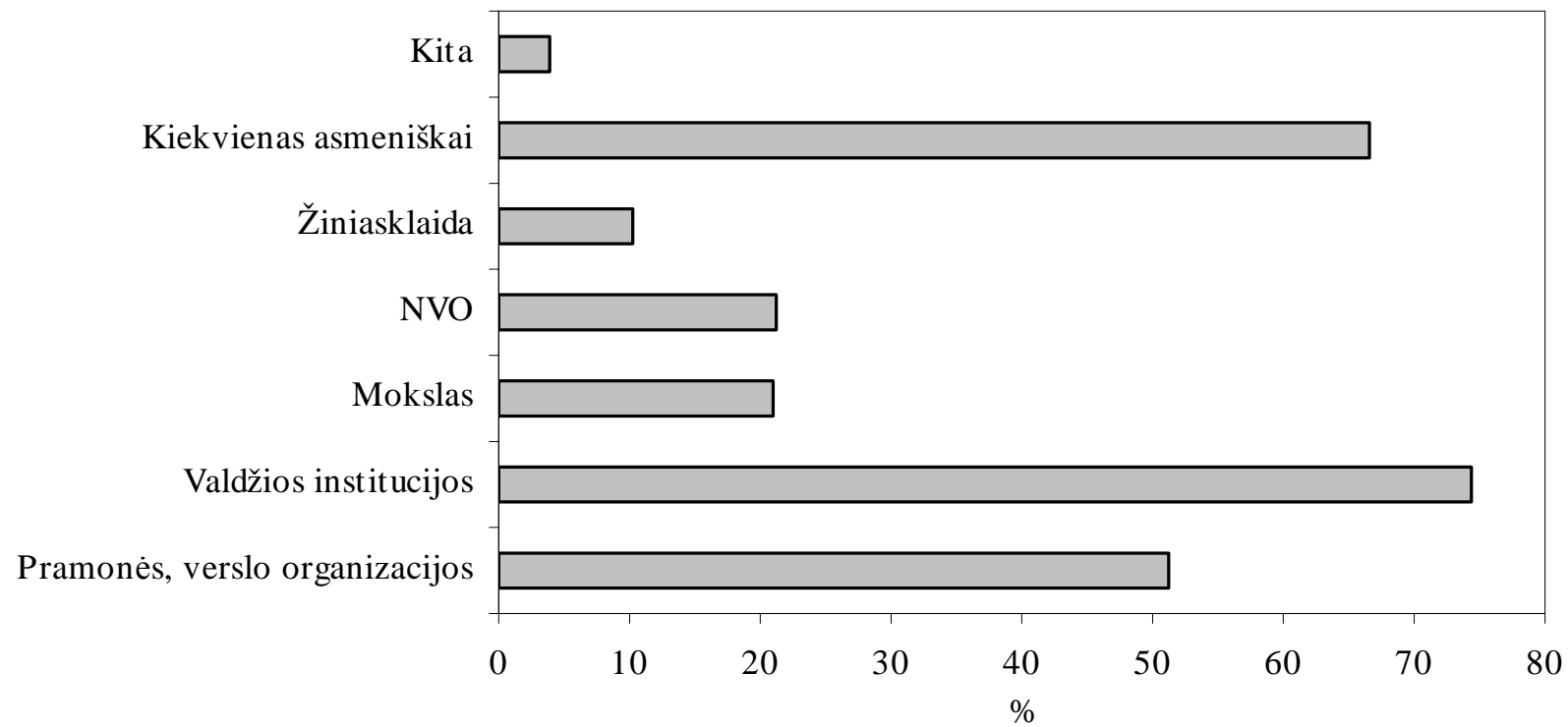
Situacija Lietuvos namų ūkio sektoriuje

Pajamų, ilgalaikio naudojimo prietaisų, naudingo gyvenamojo ploto, namų ūkio dydžio pokyčiai 1995 – 2006 m.

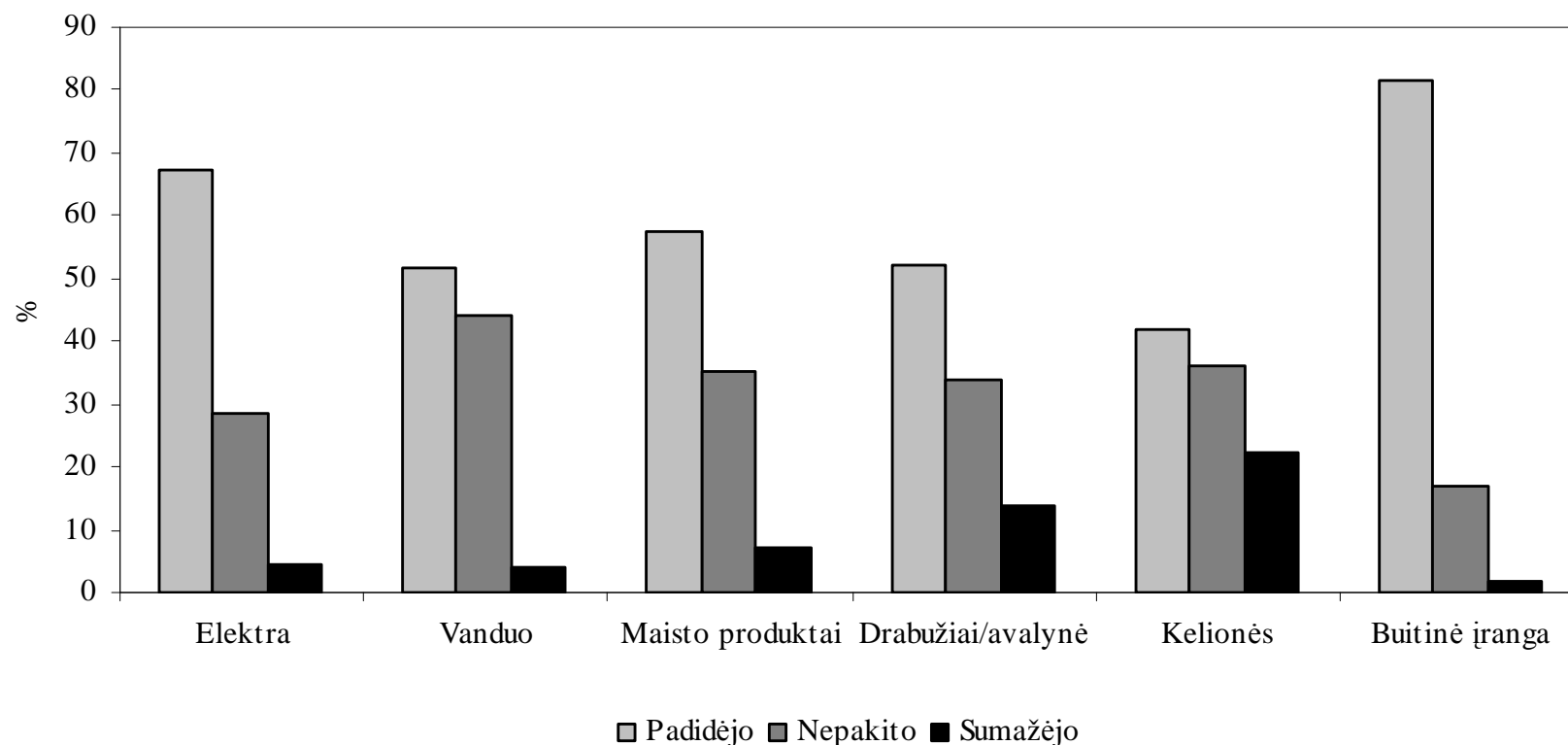
Situacija Lietuvoje (vartotojų nuostatų ir įpročių tyrimas)

Atsakomybė už aplinką

Situacija Lietuvoje (vartotojų nuostatų ir įpročių tyrimas)

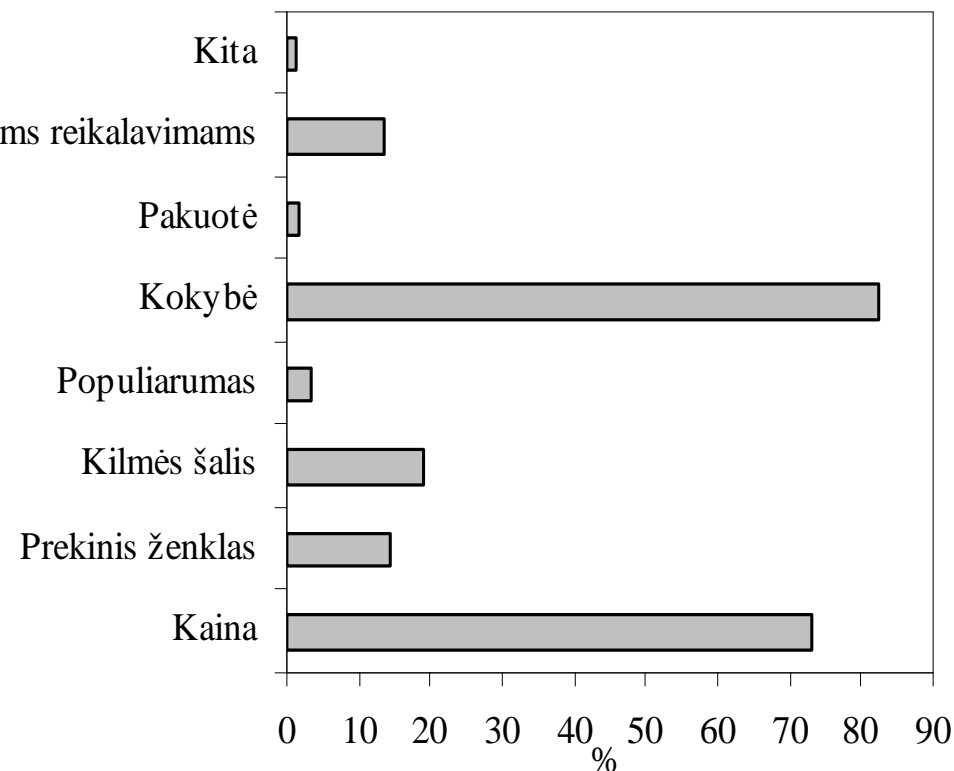

Vartojimo pokyčiai respondentų namų ūkiuose per 5 m.

Situacija Lietuvoje (vartotojų nuostatų ir įpročių tyrimas)

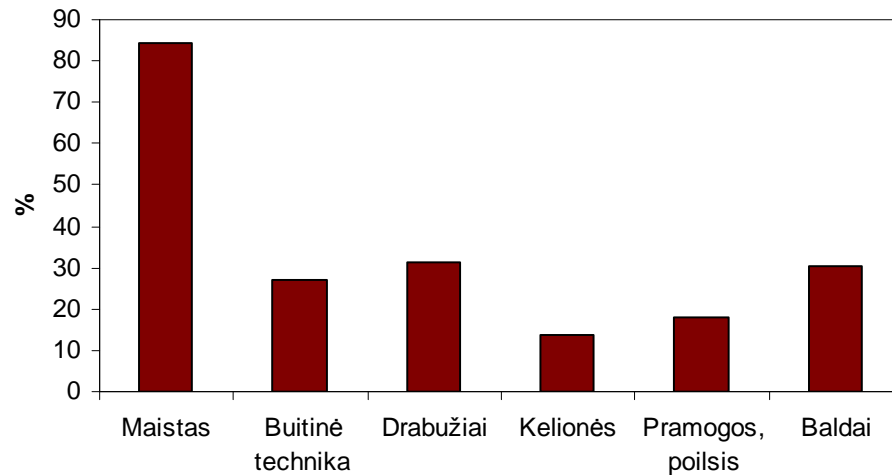
- 55,7 % rinkęsi prekę/paslaugą iš tos pačios prekių/paslaugų grupės, jei žinotų, kad prekė ar paslauga yra ekologiška ir palanki aplinkai
- Dauguma ryžtųsi mokėti už ją daugiau
- Tačiau realiai aplinkosauginės charakteristikos svarbios tik 13,7 % apklaustųjų

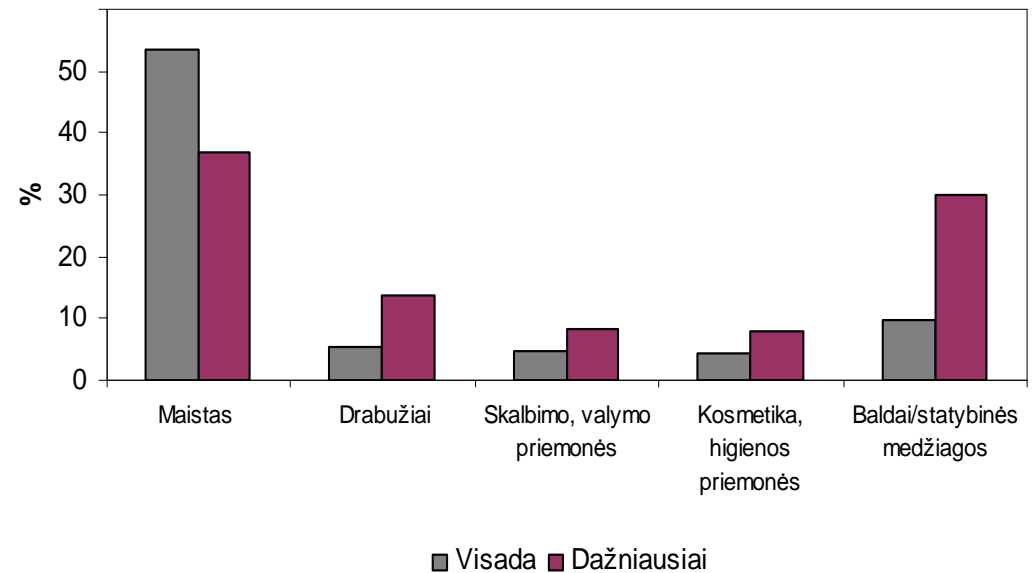
Veiksniai, svarbūs renkantis prekę ar paslaugą

Situacija Lietuvoje (vartotojų nuostatų ir įpročių tyrimas)

Lietuviškų prekių pasirinkimas

Palankių aplinkai prekių paslaugų pasirinkimas

Vartojimo palankumo aplinkai ryšys su atskirais veiksniais

Veiksnyys	Ryšio stiprumo rodiklis	
	Kendalo τ_b	p
Pajamos	0,189	0,002
Amžius	-0,225	<0,001
Išsilavinimas	0,044	0,46
Vaikai iki 18 m.	0,134	0,028
Namų ūkio dydis	0,003	0,96
	Kontingencijos koef. c	
Šeimyninė padėtis	0,162	0,502
Lytis	0,082	0,511
Būstas	0,207	0,36
Gyvenamoji vieta	-0,091	0,175

Apibendrinimas

- Lietuvoje vartojimo poveikis aplinkai yra tiesiogiai susijęs su vartojimo apimtimis
- Lietuvoje vartojimas vis dar yra kelis kartus mažesnis nei ES senbuovėse
- Svarbu, kad vienodėjant gyvenimo lygiams senosiose ir naujosiose ES šalyse, kistų vartojimo pobūdis ir poveikis aplinkai neaugtų arba didėtų daug lėčiau nei vartojimas
- Reikia kelti visuomenės aplinkosauginį sąmoningumą ir skatinti keisti savo vartojimo įpročius ir vartoti aplinkai palankesnes prekes bei paslaugas
- Ekonominį sunkmetį reiktų vertinti kaip galimybę inovacijoms ir pokyčiams visuomenėje, versle ir politikoje

VYTAUTO DIDŽIOJO
UNIVERSITETAS
MCMXXII

Ačiū už dėmesį!

r.dagiliute@gmf.vdu.lt